

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLYI TA’LIM FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI**

**ETNOLOGIYA
O‘QUV DASTURI**

Bilim sohasi:	100000 – Ta’lim
Ta’lim sohasi:	110000 – Ta’lim
Ta’lim yo‘nalishi:	60111100 – Tarix

Chirchiq – 2023

Fan/modul kodi Et304		O'quv yili 2024-2025	Semestr 3	ECTS - Kreditlar 5	
Fan/modul turi Majburiy		Ta'lim tili O'zbek/rus		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)		Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Etnologiya	60		90	150
2.	I. Fanning mazmuni				
	Fanni o'qitishdan maqsad – jahon xalqlari etnogenezi va etnik tarixi, etnologik klassifikatsiyasi, zamonaviy etnologik yondashuvlar va qarashlar haqida ma'lumotlar berish, shu asosda talabalarning tarixiy tafakkurini yuksaltirish. Dunyo aholisining turli tarixiy-geografik mintaqalar bo'yicha joylashuvi, dunyo xalqlari an'anaviy madaniyatining o'ziga xos jihatlarini keng ilmiy materiallar asosida talabalarning ko'nikma va malakanisini shakllantirish. Fanning vazifasi: - Jahon xalqlari etnogenezi va etnik tarixini ilmiy jihatdan tahlil etish. - Talabalarni dunyoning etnik xaritasi bilan tanishtirish. - Etnologiya asoslari fanining millat hamda jamiyat ravnaqidagi o'rnini talabalarga tushuntirish. - Talabalarga etnologiyaga oid manbalar va fanning tadqiqot uslublarini o'rgatish. - Dunyo xalqlarining etnologik tavsifini tushuntirish. - etnologik materiallarni yig'ish va tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga hissa qo'shish, ulardan ilmiy va amaliy maqsadlarda foydalanishga yo'naltirish.				
	II. Nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:				
	1-mavzu. Kirish. Fanning maqsadi, vazifasi va mohiyati. Mustaqil fan sifatida Etnologiyaning paydo bo'lish tarixi va ijtimoiy fanlar nizimida tutgan o'rnini. Turli ilmiy maktablar va mamlakatlarda etnologik terminlar va iboralar. "Etnologiya", "madaniy antropologiya" tushunchalari haqida. Etnologiyaning turli yondosh fanlar bilan aloqalari. Fandagi asosiy uslub va metodlar. Tarixiy va zamonaviy Etnologiya. Etnologiyaning bugungi kundagi dolzarb muammolari.				
	2-mavzu. Etnologiya fanning ko'p qirrali ijtimoiy gumanitar fan sifatida uning tadqiqot ob'ekti Etnologiyaning asosiy tadqiqot predmeti. Mohiyati va muammolari. Etnologiya fanining maxsus atamalari, tadqiqot uslubi va boshqa fanlar bilan aloqadorligi. XXI asrda etnologiya fanining ravnaqi. Etnologiyaning insoniyat va jamoaning shakllanishidagi o'rnini va roli. Etnologiya manbalari va metodlari. Etnologiyaning asosiy yo'nalishlari va maktablari.				

3-mavzu. Jahon xalqlari klassifikatsiya tamoyillar

Jahon xalqlarining geografik, antropologik lingvistik klassifikatsiyasi. Xo'jalik-madaniy tiplar, tarixiy etnografik oblastlar

4-mavzu. Avstraliya va Okeaniya xalqlari.

Avstraliya va Okeaniya xalqlarining etnologik klassifikatsiyasi, tub aholining joylanishi, etnogenezi va tarixiy jarayoni. Antropologik va lingvistik klassifikatsiyasi. Avstraliya xalqlarining ijtimoiy va oilaviy turmushi, moddiy va ma'naviy madaniyati, diniy urf-odatlar, xalq ijodiyoti. Avstraliya va Polineziya, Yangi Gvineya, Mikroneziyaning yevropaliklar tomonidan mustamlakaga aylantirilishi va zamonaviy etnik guruhlarining tarkib topishi.

5-mavzu. Osiyo xalqlari etnologiyasi

Tarixiy-geografik oblastlar. Tabiiy sharoiti va paleoantropologik topilmalar. Etnik jarayonning o'ziga xosligi va etnogenez muammolari.

6-Mavzu. G'arbiy Osiyo xalqlari.

Tarixning turli davrlarida G'arbiy Osiyo xalqlarining etnogenetik jarayoni va etnik tarixi. Xo'jalik-madaniy tiplari. O'troq dehqonchilik va ko'chmanchi elat va xalqlar ijtimoiy-iqtisodiy va maishiy turmushi munosabatlarining o'ziga xos xususiyatlari. Tub aholining moddiy madaniyati, jahon dinlari va ularning roli. Tarixiy va zamonaviy etnogenetik jarayonlar va madaniy munosabatlar. Mahalliy elat va xalqlarning irqiy tuzilishi va lingvistikasi. Kavkaz xalqlari. Antropologik va lingvistik klassifikatsiyasi. Etnogenez muammolari. An'anaviy xo'jaligi, moddiy va ma'naviy madaniyati. Urug' va jamoa munosabatlarining feodal patriarxal tuzumi taraqqiyotida o'ziga xos o'rni. Oila - nikoh va ijtimoiy turmushi. Madaniyat va din: Islom, yahudiylilik, xristianlik va qadimiy diniy sarqitlari. Xalq ijodi va ommaviy o'yinlar.

7-mavzu. Janubiy Osiyo xalqlari. Janubiy - Sharqiy Osiyo xalqlari

Aholining etnik tarkibi va tarixi. Til oilalari va antropologik guruhlar. Tarixiy rivojlanish jarayonining o'ziga xosligi. Tarixiy etnografik guruhlar va xo'jalik-madaniy tiplar. Sotsial-iqtisodiy munosabatlarning o'ziga xosligi, moddiy va ma'naviy madaniyat. Oila-nikoh munosabatlari. Islom va induizm dinlari. Jaynizm va boshqa diniy oqimlar. Ibtidoiy dinlar. Xalq ijodi va san'ati.

Janubiy Osiyo aholisining etnik guruhlarining tarkibining shakllanish muammolari. Til oilalari va antropologik guruhlar. Tarixiy etnografik oblastlar. Dehqonchilik. Chorvachilik. Xo'jalik-madaniy tiplar. Moddiy va ma'naviy madaniyat xususiyatlari. Ijtimoiy va oilaviy - maishiy turmushi. Mahalliy buddizmning o'ziga xosligi va Filippindagi xristianlik. Indoneziyada islom va induizm. Ibtidoiy diniy tasavvurlar. Xalq og'zaki ijodi va ommaviy o'yinlar.

8- mavzu. Sharqiy – Osiyo xalqlari.

Tarixiy etnografik oblastlar va xo'jalik – madaniy tiplar. Xitoy xalq etnogenezi va etnik tarixi. Xitoy aholisining etnik qiyofasi va tiplari.

Antropologik va lingvistik guruhlar. An'anaviy xo'jaligi, moddiy madaniyati. Tibet xalqlari. Etnik tarkibi va xususiyati. Xo'jalikning qadimiy va zamonaviy shakllari. Yapon va ayn - xalqlarining etnogenetik muammolari. An'anaviy xo'jalik – madaniy tiplari va ijtimoiy – maishiy turmush shakllari xarakteristikasi.

Koreya xalqlari etnogenezi va etnik tarixi. Yangi davrda zamonaviy aholining moddiy va ma'naviy madaniyati va ularning rivojlanishi.

9-mavzu. Markaziy Osiyo xalqlari.

Tibet, Mongoliya, Синь-Тszыань, Oltoy. Tarixiy – etnografik oblastlar va etnik guruhlar. Etnogenez muammolari va etnik tarixi. Etnogenetik jarayonlar: elat va xalqlarning qo'shilishi, aralashishi va umumiy xususiyatlari. Lingvistik tuzilishi: eroniyalar va turklar. Antropologik tiplari. Xo'jalik – madaniy mashg'ulotlari: dehqonchilik, hunarmandchilik va chorvachilik. Dehqonchilikda an'anaviy agrotexnikaning ahamiyati. Oila – nikoh va ijtimoiy munosabatlar.

10. Shimoliy Osiyo xalqlari.

Sibir xalqlari. Sibir aholisining etnik tarkibi va etnogenezi. Tub aholining lingvistik va antropologik klassifikatsiyasi. "Paleosiyoliklar" madaniyati muammolari. Janubiy Sibir va Lena havzasi chorvachiligi va dehqonchiligi. Tayga va Tundraning o'troq baliqchi – ovchilar va bug'u ovchilari. Arktikadagi dengiz hayvonlari ovchilari xo'jaligi, moddiy va ma'naviy madaniyati. Oila-nikoh va oilaviy munosabatlari. Sibirning Rossiyaga qo'shilishi va mustamlakachilik muammolari. Hozirgi Sibir aholisining etnik tuzilishi va xususiyatlari.

11-mavzu. Afrika xalqlari etnologiyasi

Afrika xalqlarining etnogenezi muammolari. Tarixiy – etnografik oblastlari. Til oilalari va guruhlar. Axolining antropologik tarkibi. Antropogenez muammolari va Afrika topilmalari. Shimoliy Afrika va qadimgi omoch dehqonchiligi madaniyati. Misr va Mag'rib xalqlari. Ko'chmanchi va yarim ko'chmanchi chorvachilik.

12-mavzu. Afrika xalqlari etnologiyasi

Xo'jalik tiplari. Moddiy va ma'naviy madaniyati. Islom. Sharqiy Sudan va Bantu xalqlari. Dehqonchilik va chorvachilik xo'jaliklari. Moddiy va ma'naviy madaniyat xususiyatlari. Ijtimoiy – iqtisodiy taraqqiyotning o'ziga xosligi. G'arbiy Sudan aholisi. Etnik guruhlar va siyosiy tashkilotlar. Tropik dehqonchilik. Ibtidoiy jamoa munosabatlarining yemirilishi. Asharta va Dagomeya davlatlari. Efiopiya va Somalining kompleks xo'jaliklari. Mahalliy chorvachilik va dehqonchilikning o'ziga xosligi. Ko'chmanchi chorvachilikning roli. Savdo va hunarmandchilik. Moddiy va ma'naviy madaniyat. Ijtimoiy – iqtisodiy taraqqiyotning xususiyatlari. Janubiy Afrikaning qoloq ibtidoiy elat va xalqlari. Koysan til guruhi. Chorvador

gottentotlar. Bushmen ovchilari va termachilari. Pigmeylar, ularning etnogenez muammolari va hozirgi ahvoli. Jamoaviy va oilaviy turmush tarzi, diniy hamda milliy bayramlari.

13-mavzu. Amerika xalqlari etnologiyasi

Amerikaga insonlarning kelishi va etnogenez muammolari. Shimoliy Amerika xalqlari. Mahalliy etnik guruhlarining shakllanishi va xo'jalik-madaniy tiplar. Ijtimoiy tuzum, moddiy va ma'naviy madaniyat. Markaziy va Janubiy Amerika xalqlari, ularning etnik qiyofasi va xo'jalik - madaniy tiplari. Tub aholining ijtimoiy va oilaviy – maishiy turmushi. Peru va Meksikaning qadimgi dehqonchiligi. Mayya, Atstek va Ink davlatlari. Olovli yer va tropik ovchilari ham terimchilari. Markaziy va Janubiy Amerikada ilk sinfiy munosabatlarning shakllanishi. Moddiy va ma'naviy madaniyat. Amerika aholisida zamonaviy etnik guruhlarining shakllanishi. Shimoliy Amerikaning hindu va yevropadan kelgan xalqlari. "Amerika millati" muammosi. Kanada aholisining shakllanishi. Hindular, yevropaliklar va afrikaliklarning yangi etnik jarayonidagi roli xaqida va hozirgi millatlarning shakllanishi.

14-mavzu. Yevropa xalqlari.

Geografik joylashuvi. Etnik guruh va til oilalari. Etnogenez va etnik tarix muammolari. "Xalqlarning buyuk ko'chishi" jarayonining ahamiyati. O'rta asr migratsiyasi. Etnik chegaralarning shakllanishi. G'arbiy va Sharqiy Yevropaning an'anaviy mashg'ulotlari. Moddiy madaniyat xususiyatlari. Ijtimoiy-iqtisodiy va oilaviy-maishiy munosabatlar. O'rta asr jamoasining roli. Ma'naviy madaniyat. German, roman, kelt tilida so'zlashuvchi davlatlarda zamonaviy etnik jarayonlar. Slavyan xalqlarining etnik tuzilishi va qiyofasi. G'arbiy va sharqiy slavyanlar. Etnogenezi va etnik tarixi. Antropologik guruhlar. Slavyan xalqlari tarkibidagi etnografik guruhlar. Sharqiy Yevropaning noslavyan xalqlari, ularning antropologik va lingvistik klassifikatsiyasi, moddiy va ma'naviy madaniyati xususiyatlari. Tarixiy-etnografik oblastlari. Vengriya xalqlari. Sharqiy Yevropaning finn tilida so'zlashuvchi xalqlari va Volga bo'yi xalqlari. Ularning xo'jalik-madaniy tiplar. Xo'jalik, moddiy va ma'naviy madaniyatining an'anaviy ko'rinishlari. Jahon madaniyati rivojidagi yevropa etnoslarining roli.

15-mavzu. O'rta Osiyo va Qozog'iston xalqlari.

Etnogenez muammolari va etnik tarixi. Etnogenetik jarayonlar: elat va xalqlarning qo'shilishi, aralashishi va umumiy xususiyatlari. Lingvistik tuzilishi. Antropologik tiplari. Xo'jalik – madaniy mashg'ulotlari: dehqonchilik, hunarmandchilik va chorvachilik. Dehqonchilikda an'anaviy agrotexnikaning ahamiyati. Oila – nikoh va ijtimoiy munosabatlar. O'rta Osiyo va Qozog'iston aholisining hozirgi etnik qiyofasi va o'ziga xos xususiyatlari.

III. Seminar mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Seminar mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Kirish. Fanning maqsadi, vazifasi va mohiyati.
2. Etnologiya fanning ko'p qirrali ijtimoiy gumanitar fan sifatida uning tadqiqot ob'ekti
3. Jahon xalqlari klassifikatsiya tamoyillar
4. Avstraliya va Okeaniya xalqlari.
5. Osiyo xalqlari etnologiyasi
6. G'arbiy Osiyo xalqlari.
7. Janubiy Osiyo xalqlari. Janubiy - Sharqiy Osiyo xalqlari
- 8- mavzu. Sharqiy – Osiyo xalqlari.
9. Markaziy Osiyo xalqlari.
10. Shimoliy Osiyo xalqlari.
11. Afrika xalqlari etnologiyasi
12. Afrika xalqlari etnologiyasi
13. Amerika xalqlari etnologiyasi
14. Yevropa xalqlari.
15. O'rta Osiyo va Qozog'iston xalqlari.

Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'limni baholash – bu talabalarning jamoaviy tartibda va yakka tartibda berilgan amaliy loyihalarni bajarishlari orqali amalga oshiriladi. Bunda har bir talabaga bitta jamoaviy loyiha va ikkita yakka tartibda bajariladigan loyiha beriladi. Talaba berilgan loyihaning maqsad va vazifalarini, mohiyatini tushungan holda qo'yilgan masalani o'rganib, izlanishlar olib boradi. Olingan natijalarni tahlil qilib, hulosalari bilan taqdimotlar tayyorlab himoya qiladi. Ishchi fan dasturida loyihalarning soni, mavzusi, mazmuni bajarish usullari va topshirish muddatlari to'liq ochib beriladi.

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. Etnologiya fani predmeti. Fanning nomi. Etnologiya nimalarni o'rganadi.
2. Fandagi maxsus atamalar.
3. Etnik o'zlik hamda o'zlikni anglash.
4. Etnogenez va etnik tarix muammolari.
5. Etnik jarayonlar va uning turlari.
6. Etnik evolyusiya, transformatsiya etnoslarning birlashuvi hamda ajralib chiqishi, aralashuvi.
7. Etnologiyaning mustaqil fan sifatida XIX asr o'rtalarida shakllanishi.
8. Etnologiyaning evolyusion yo'nalishi, L.G.Morgan., Ed. Taylor., N.N. Mikluxo Maklay.
9. Diffuzionizm maktabi: Grebner va boshqalar.
10. Funksional yo'nalish. R.Malinovskiy, A.R.Radklif-Braun va hokazolar.
11. Etnologiyaga oid manbalar va fanning tadqiqot uslublari.
12. Geografik klassifikatsiya.
13. Tarixiy-etnologik viloyatlar.
14. Dunyo xalqlarining antropologik tarkibi.

	15.«Irqlar», «irqiy tiplar». 16. Yirik irqlar va ularning xususiyatlari. 17.Til klassifikatsiyasi. 18.Til oilalarining genetik aloqalari. 19.Avstraliya va Okeaniya aholisining etnogenezi va etnik tarixi asosiy bosqichlari. 20.Etnos nazariyasi doirasida K.Shoniyozov va A.Asqarov qarashlari. 21.Osiyo xalqlari etnologiyasi 22.Shimoliy Amerika halqlari an'anaviy xo'jaligi va moddiy va ma'naviy madaniyati. 23.Amerikaning etnik tarixida irqiy jihatdan negrlarning o'rni. 24.G'arbiy Yevropa xalqlari moddiy madaniyati 25.Afrika xalqlari lingvistik klassifikatsiyasi 26.Kavkaz xalqlari etnologiyasi. 27.O'rta Osiyo va Qozog'iston xalqlari ijtimoiy turmush tarzi va urf-odatlar. 28.Janubiy Amerika tropik o'rmon zonasidagi hindu qabilalari etnologiyasi 29. Yevropa xalqlari milliy urfodatlar va kiyimlari
3.	VII. Ta'lim natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: • Dunyo xalqlari etnogenezi va etnik tarixi, xo'jaligi va moddiy va ma'naviy madaniyati xususidagi bilimlarni yuksaltirish, talabani mustaqil va zamonaviy fikrlash ko'nikmasini hosil qilish. • Talaba tarixiy ma'lumotlarni ilmiylik, tarixiylik, xolislik asosida o'rganishi, muzey ashyolari va internet ma'lumotlarni, etnologik manbalarni mustaqil tadqiq qilish, o'rganish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak; • Elektron kutubxona va boshqa saytlardagi mavjud kitob va etnologik manbalar ustida ishlay olishi, ilmiy tadqiqot institutlari materiallaridan foydalanish malakalariga ega bo'lish kerak.
4.	VIII. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va hioya qilish uchun loyihalar
5.	IX. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar va tushunchalar haqida mustaqil mushohada yuritish, joriy va oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha og'zaki savol javob, yozma ish yoki test topshirishi zarur.

6.	X. Asosiy adabiyotlar: 1. Ashirov A., Atadjanov Sh. Etnologiya (O'quv qo'llanma). Toshkent. "IQTISOD-MOLIYA" nashriyoti, 2008. 2. Jabborov I. O'zbek xalqi etnografiyasi. Toshkent. 1994 3. Jabborov I. O'zbeklar. Turmush tarzi va madaniyati. Toshkent. 2003 4. Jabborov I, Jabborov S. Jahon dinlari tarixi. Toshkent. 2002 5. Jabborov I. Jahon etnologiyasi asoslari. Toshkent. "Yangi asr avlodi", 2005 Salimov T.Ў. Жаҳон халклари этнологияси. Ўқув қўлланма. 2019. 6. Под редакцией Ю. В. Бромлея И Г. Е. Маркова Этнография-М.:1982. XI. Qo'shimcha adabiyotlar 1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent, O'zbekiston, 2017.-488b. 2. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birlikda barpo etamiz. Toshkent, O'zbekiston, 2016.-56b. 3. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash –yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. Toshkent, O'zbekiston, 2017.-48b. 4. "O'zbek xalqining kelib chiqishi: ilmiy metodologik yondashuvlar, etnogenetik va etnik tarixi" mavzusidagi Respublika ilmiy-nazariy seminar materiallari. Toshkent, 2004. 5. Doniyorov A., Ashirov A., Bo'riyev O. Markaziy Osiyo xalqlari etnografiyasi, etnogenezi va etnik tarixi. Toshkent, "Yangi nash", 2011. 6. Markaziy Osiyoda an'anaviy va zamonaviy etnomadaniy jarayonlar. 1-qism. Toshkent, 2005. 7. Shoniyazov K. Sh. Qang'lar va qang' davlati. T.«Fan» 1990. 8. Shoniyazov K. Sh. Qarluqlar va qorluqlar davlati T.«Sharq» 1999. Axborot manbalari www.pedagog.uz www.cspi.uz www.pedagog.uz www.edu.uz www.natlib.uz (A.Navoiy nomidagi O'z.MK) www.ziynet.uz - Ziynet axborot-ta'lim resurslari portali
7.	Chirchiq davlat pedagogika universiteti tomonidan ishlab chiqilgan va universitet Kengashining 2023 yil "29" avgust dagi qarori bilan tasdiqlangan
8.	Fan/modul uchun ma'sul: Sh.B. Jumayeva CHDPU, "O'zbekiston tarixi" kafedrası dotsenti, tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori, (Ph.D). Sh.A. Sulaymanova CHDPU, "O'zbekiston tarixi" kafedrası katta o'qituvchisi

9.	Taqrizchilar: A.A.Ashirov– O‘zRFA “Etnologiya” markazi rahbari, tarix fanlari doktori, professor. Y.X. Gaffarov CHDPU, “O‘zbekiston tarixi” kafedrası professori, tarix fanlari nomzodi,(PhD).
----	--